

**Іван Дмитрович Сірко
(1605-1680). Кошовий отаман
Запорозької Січі й усього
Війська Запорозького Низового**

Іван Дмитрович Сірко – полковник, легендарний кошовий отаман

Запорозької Січі й усього Війська Запорозького Низового, непереможний козацький отаман, що здобув перемогу в 65 боях. Герой багатьох українських пісень і казок.

Іван Сірко народився приблизно між 1605–1610 роками. Вважається, що він походив зі Східного Поділля, а місцем його народження було сотенне місто Брацлавського полку Мурафа за кілька кілометрів від Кальника.

Існує версія, що Сірко брав участь у Тридцятирічній війні (1618–1648) на стороні французів. Зокрема деякі історики вважають, що 1644 року Богдан Хмельницький, військовий писар Війська Запорозького у Варшаві зустрівся з послом Франції графом де Брежі і наступного року підписав контракт, за яким 2500 руських козаків дісталися морем через Гданськ до французького порту Кале. Командиром цих козаків був Іван Сірко. У жовтні 1645 року отаман брав участь у боях проти Іспанії у Фландрії під командуванням Людовіка II де Бурбона, а 1646 року, спільно з армією принца Конде, взяв «ключ від Ла-Манша» – неприступну фортецю Дюнкерк.

В історичних документах зафіксована участь Івана Сірка у визвольній війні південноруського (українського) народу проти Речі Посполитої, зокрема в битві під Жванцем 1653 року.

У другій половині 50-х років – Вінницький полковник. У період з 1660 до 1680 року козаки дванадцять разів обирали Івана Сірка кошовим отаманом.

1664 року Сірко поселився з родиною під Харковом, за дві версти від Мерефи. Обіймав посаду полковника Харківського полку (1664–1665, 1667 роки).

1672 року претендував на гетьманську булаву, що посварило його з новим гетьманом Іваном Самойловичем і російським царем, Був засланий до Тобольська за звинуваченням у зв'язках із Степаном Разіним.

По поверненні з заслання здійснив блискучий похід,

заблокувавши вторгнення Османської імперії на руські землі. Запорозькі козаки взяли участь у відсічі Чигиринського походу стотисячного османсько-татарського війська, яке взяло в облогу Чигирин, плануючи після завоювання цього міста зробити його плацдармом для загарбання Правобережної, а потім й усієї України. Чигирин захищали 40-тисячна царська армія під командуванням Ромодановського й 20-тисячне козацьке військо на чолі з гетьманом Іваном Самойловичем. У 1677 р. після безуспішної тритижневої облоги османи й татари змушені були ретируватися з України.

У 1678 р. до Чигирини прийшло 200 тисяч османських і татарських військ, їм протистояли 70-тисячна царська армія й 50 тисяч українських козаків. Цей похід виявився безплідним для османсько-татарських військ, хоч вони й зайняли і зруйнували місто. Під час другого Чигиринського походу запорозьке військо мало завдати ударів по тилах османсько-татарських військ.

Основні сили запорожців, які очолював Іван Сірко, діяли над Лиманом. На військовій раді вирішили знищити великий морський транспорт із продовольством, який був відправлений із Константинополя. В Очакові хлібні запаси через мілководдя Дніпра були перевантажені з 15 каторг і 7 кораблів на 130 дрібних суден. Звідти паша рушив до Кизи-Керменя, котрий османське командування намагалося використати як продовольчу базу для постачання своїх військ.

Запорожці пропустили османські кораблі в Дніпро, а потім із тилу вдарили по них. Бій був короткий. Козаки знищили османів, а гребців каторг – полонених – визволили. У листі до Самойловича Іван Сірко написав: «...липня 12 числа проти Краснякова на гирлі Карабельном, ударив на ті всі судна, оволоділи єсми ними одне тільки судно вітрилами й многими гребці ушло». Було взято 500 полонених, а також захоплено 7 гармат, 20 прапорів і все продовольство. Для османського війська, яке й до того терпіло від нестачі продовольства і фуражу, це була велика втрата.

Залишивши частину військ з ясиром та запасами продовольства в Кардишині та відправивши полонених до українського гетьмана, а османського начальника – в Москву, низове запорозьке військо на чолі з Іваном Сірком пішло «на Буг к турецькому мосту и заставе». Запорозькі козаки спалили османські мости, знищили варту й захопили багато підвод із різними запасами, що направлялись у Чигирин.

Відомий випадок, коли в 1675 році, повертаючись з чергового кримського походу, він перерубав близько 3 тисяч «тумів» – полонених змішаного татарсько-слов'янського походження, які відмовилися повертатися в Гетьманщину.

У зв'язку з підготовкою до нового наступу султанський уряд ще навесні 1679 р. приступив до спорудження в пониззях Дніпра двох фортець-городків. Османській уряд уже давно мав намір збудувати на Дніпрі фортеці, які були б опорними пунктами під час походів на Лівобережну Україну. 25-тисячне військо мало виступити проти Запорозької Січі.

Саме з цим османським походом історична традиція пов'язує знамениту відповідь запорожців та їхнього кошового отамана Івана Сірка османському султану. Відомий лист Запорізьких козаків до султана Османської імперії Мехмета IV 1676 р. підписано Іваном Сірком, що показано у відомій картині Іллі Рєпіна.

На схилі віку Іван Сірко згадує в листі до російського царя Олексія Михайловича, що наприкінці двадцятих років йому разом із Богданом Хмельницьким випало бути в морському поході запорозьких козаків проти османської фортеці Трапезунд.

1680 року спільно з донцями Сірко востаннє опустив свою переможну булаву в битві з ординцями. Повертаючись з походу, він дізнався про вбивство синів і дружини після чого занедужав і поїхав з Січі за 10 верст на свою пасіку в село Грушівка де й помер.

Похований Іван Сірко біля Чортомлицької Січі (тепер село

Капулівка, Нікопольського району Дніпропетровської області). 1967 року його перепоховали на іншому краю села, через те, що води Каховського водосховища наблизилися до могили. Точно сказати, що то є останки Сірка, неможливо. Відомо, що йому відрубали праву руку, як він наказав у своєму заповіті. При розкопках могили було віднайдено обидві цілі руки, тому де його в дійсності поховано, нікому не відомо.

Напис на надгробній стелі отамана: «Р. Б. (Року божего) 1680 мая 4 Преставися рабъ Бож. Іоанъ Сърко Дмитровичъ атаманъ кошовий воска Запорозкого за его Ц. П. В. (Царского Пресветлого Величества) Федора Алексѣвича. Памят Праведнаго со похвалами».

Щороку, 1-2 серпня, на могилі Івана Сірка (що за 2 кілометри від села Капулівка) проводять вшанування пам'яті Славного Кошового Отамана, яке збирає тисячі українців з усієї країни та з закордону.

І друзі і вороги однаково відгукувалися про Івана Сірка, як про людину особливих військових обдарувань. Турки називали Сірка Урус-шайтаном, тобто «руським чортом», а туркені-матері лякали своїх дітей його ім'ям. Часто його згадують як козака-характерника, що володів видатними бойовими здібностями. Також про Сірка відомо, що отаман відрізнявся великодушністю і рідкісним безкорисливістю, ніколи не переслідував слабого ворога, а після війни ніколи не брав собі військової здобичі. Іван Сірко завжди стійко й непорушно стояв на захисті християнської віри і руського православного народу.